

УДК 27-789/33:37(477.83/.86)"XVIII/XIX"
DOI: 10.33402/up.2023-16-87-100

Андрій ГУМЕНЯК

кандидат історичних наук

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8076-9498>

e-mail: andriihumeniak@gmail.com

ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ДОМІНІКАНСЬКОГО ОРДЕНУ У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІДІЄЦЕЗІЇ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – СЕРЕДИНІ 40-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Досліджено освітню діяльність Домініканського ордену в Львівській архідієцезії Римо-католицької церкви в другій половині ХІХ – середині 40-х років ХХ ст. Визначено можливості вказаного напрямку функціонування чернечого ордену з демографічного ракурсу. Простежено залежність стану освіти домініканців від позиції світської влади. Проаналізовано діяльність світських установ щодо навчальних закладів ордену та підкреслено відповідність вимогам світської влади домініканських шкіл. Здійснено компаративний аналіз становища навчальних закладів ордену в Австро-Угорській імперії, Західно-Українській Народній Республіці та Другій Речі Посполитій. Відображено контроль над освітньою діяльністю членів ордену з боку вищих органів церковної влади. Досліджено домініканську систему навчання й виховання дітей. Здійснено статистичний аналіз шкіл ордену та визначено кількість їхніх учнів. Відображено навчальну програму та графік роботи навчальних закладів. Розглянуто окремі аспекти повсякденного життя учнів шкіл. Виявлено можливість навчання в домініканських навчальних закладах дітей некатолицьких конфесій. Проаналізовано дані про успішність учнів, а також про вивчення музичного мистецтва в домініканських школах. Відображено можливості роботи вчительського колективу навчальних закладів, ступінь успішності освітньої діяльності чернечого ордену. Зафіксовано наявність елементів духовного життя домініканців у повсякденні учнів. Проаналізовано діяльність генеральних студій як вищої духовної освіти Домініканського ордену. Розглянуто можливості науково-освітнього стажування монахів за кордоном.

Ключові слова: Домініканський орден, Львівська архідієцезія, освітня діяльність, початкові навчальні заклади, інтернат, студентат, генеральні студії.

Актуальність теми зумовлена поширенням євангельських принципів, релігійних ідей, репрезентацією європейських цінностей та культури Домініканським орденом у Східній Галичині. Освітня діяльність спільноти була зовнішнім виявом її матеріальної та духовної спадщини. Цей аспект функціонування ордену демонстрував високий рівень особистісного та інтелектуального розвитку його членів, який передавався прихильникам. Освітня діяльність Домініканського ордену

акумулювала в собі не лише духовні, а й світські наукові досягнення, завдяки яким удосконалювалося викладання в навчальних закладах чернечої спільноти.

Джерельна база характеризується різноманітністю та всебічністю. До джерел, знайдених в Архіві польської провінції отців домініканців у Кракові, належать такі типи документів: ті, які відображають вказане значення світських структур в освітній діяльності Домініканського ордену, зокрема, протоколи управління шкіл та листування управління навчальних закладів зі світськими структурами. Управління навчальним процесом і повсякдення навчальних закладів Домініканського ордену відображене в другому різновиді джерел, зокрема, хроніках та щоденниках навчальних закладів, спогадів, списків зарплат вчителів, книгах реєстрації інтернатів отців домініканців. У Центральному державному історичному архіві м. Львів зберігається листування окружної міської шкільної ради м. Львів, Крайового Відділу та інших установ із дирекцією школи при домініканському монастирі про призначення осіб на посаду вчителів, у якому також є інформація про навчальний процес у школах ордену.

Серед опублікованих документів варто виділити видання під авторством Олександра Карпенка «Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923 рр.» (Карпенко, 2003, с. 258). Відомий також шематизм народних шкіл Львівської архідієцезії за 1865 р. (Szematyzm szkół, 1865, s. 33), у якому здійснено перелік навчальних закладів території.

Вказана тема залишається малодослідженою, з огляду на побіжну увагу щодо освіти Домініканського ордену в Галичині в працях українських істориків та вузько спрямовану спеціалізацію вивчення теми, що стосується окремих сфер освітньої діяльності отців проповідників. Історіографія дослідження характеризується присутністю ряду праць українських, польських та західноєвропейських авторів. До першої групи належать дослідження Олени Данилюк (Данилюк, 2014, с. 4), Петра Яроцького та Анатолія Миколайовича Колодного (Колодний, Яроцький, 2001, с. 229), Богдана Ступарика (Ступарик, 1994, с. 89) та Вікторії Стинської (Стинська, 2007, с. 44). Основні аспекти освітньої діяльності домініканців в Галичині у другій половині XIX – на початку XX ст. відображені у дослідженні Андрія Гуменяка (Гуменяк, 2015, с. 14). Польськими авторами, які досліджують вказане питання, є Владислав Капеч (Władysław Kapiec) (Капеч, 1998, s. 119), Марек Мілавіцький (Marek Miławicki) (Miławicki, 2006, s. 45), Маурицій Луціян Недзеля (Maurycy Lucjan Niedziela) (Niedziela, 2011, s. 154) та Зигмунт Мазур (Zygmunt Mazur) (Mazur, 1986, s. 422). Відзначимо також студії західноєвропейського вченого – Франсуа Бьосплуга (Fransois Voespflug) (Voespflug, 1986, s. 40), під впливом якого подальшого розвитку набула теза про сприяння освітньої діяльності ордену збільшенню кількості прихильників чернечої спільноти.

Мета статті – аналіз освітньої діяльності Домініканського ордену у Львівській Римо-католицькій архідієцезії у другій половині XIX – середині 40-х років XX ст.

Орден домініканців був заснований у 1216–1217 рр. Домініком Гусманом (Dominik Guzman) для поширення «словом та прикладом» євангельського апостольства. Підставою його діяльності стали правила св. Августина та орденські статuti на зразок норбертанських. Члени ордену проводили душпастирську діяльність, реколекції для світських осіб та духовенства, опікувалися хворими і вели місіонерську діяльність (Nowak, 2007, s. 5).

У XIII ст. Домініканський орден розпочав функціонування в країнах Центрально-Східної Європи, зокрема на Русі. У 1225–1228 рр. була заснована Польська провінція домініканців, провінціалом якої став Жерард із Вроцлава. У 1228–1232 рр. Яцек Одровонж (Jacek Odrowąż) здійснив місію до Києва, звідки членів ордену вигнав київський князь Володимир Рюрикович (1222–1238), у 1238–1241 рр. – до Галича (Дроздов, 2001, с. 4).

У другій половині XIX ст. кількість членів ордену зростала після занепаду чернечої спільноти у першій половині століття. У 1886 р. у провінції св. Яцека діяло 97 членів ордену, серед яких 33 особи проживали в Кракові. Така кількість монахів пояснювалася історичним значенням заснування монастиря в Кракові та наявністю навчальних студій. Середній вік отців і братів у 1886 р. становив близько 46 років (Hinnebusch, 1986, s. 94).

На початку XX ст. кількість членів домініканського ордену зростала повільно. Станом на 1905 р. у Львівській архидієцезії було 9 чоловічих домініканських монастирів із 37 священниками, 8 братами й 33 мирянами. Всього у Львівській архидієцезії налічувалося 78 членів чоловічого домініканського ордену, серед них – троє українців (Йоанн Чесак, Констанцій Жукевич, Лаврентій Кондзелевич), очевидно, представники української ополяченої інтелігенції. Станом на 1913 р. у львівській архидієцезії проживало 85 домініканців (Szematyzm Królestwa, 1913, s. 451).

Домініканський орден у Східній Галичині мав широку демографічну базу для організації проповідей та освітньої діяльності. У другій половині XIX ст. кількість римо-католиків на цій території, які здебільшого були поляками, становила 40 % від 4,5-мільйонного населення (близько 1,8 млн осіб) (Плохій, 2016, с. 219).

Стан освіти домініканського ордену частково залежав від позиції світської влади. На розвиток домініканського шкільництва впливало законодавство Австро-Угорської монархії. Воно встановлювало порядок викладання, мережу навчальних закладів, реформування в освітній сфері, забезпечення інтересів вчителів та учнів (Гуменяк, 2015, с. 14; Ступарик, 1994, с. 89).

Австро-Угорська монархія проводила вигідну їй освітню політику щодо ордену, адже держава мала доступ до контролю шкіл чернечих орденів. Шкільництво Австро-Угорщини ділилося на 10 «диструкцій». Шостий та сьомий відділи шкільництва контролювали діяльність домініканських шкіл. За допомогою чернечих орденів можна було розвивати шкільництво без великих витрат, і навчальні заклади могли протидіяти релігійним школам інших конфесій у державі (Колодний, Яроцький, 2001, с. 229).

Постанови австро-угорської влади стосувалися призначення та звільнення вчителів, їхнього переведення в інші школи, здійснення нагляду за навчальними закладами, визначення умов заснування та функціонування шкіл, призначення управителів, відповідальних за їхній стан (Ступарик, Мацюк, 1995, с. 56).

У період Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) існувало компромісне бачення щодо мовного питання в освітніх закладах. 23 лютого 1919 р. було видано «Зарядження Державного секретаріату освіти про зміну навчальних планів», згідно з яким в усіх школах навіть із українською мовою викладання запроваджувалася польська мова. Це свідчило про врахування ліберальних засад у ставленні до національних меншин у ЗУНР та можливість вільного використання конфесіями

іноземних мов в освітніх установах, зокрема, польської мови домініканським орде- ном (Карпенко, 2003, с. 258).

Польська влада у міжвоєнний період також намагалася створити умови контролю над школами домініканців. У 1924 р. вийшов кресовий закон, який передбачав заснування утравквістичних (двомовних) шкіл, але фактично ліквідував уживання мов національних меншин. У 1932 р. вийшов новий закон про устрій шкільництва, у якому було висвітлено головне завдання навчальних закладів – забезпечення морального та духовного виховання (Стинська, 2007, с. 44).

Від початку врегулювання правової ситуації Римо-католицької церкви у Другій Речі Посполитій, що завершилося підписанням у 1925 р. конкордату, провінціал домініканців у Польщі звернувся до Міністерства релігійних віросповідань і народної освіти з приводу надання домініканським студіям у Львові статусу університетських. Вимагалася також організація філософських студій, підготовка професорів у Римі, розширення програми студій до 7 років, запровадження екзаменів раз на три роки. Головною метою було підвищення рівня навчання (Ступарик, 1994, с. 43).

Освіта стала важливим напрямом діяльності домініканського ордену. Для управління діяльністю шкіл було створено округові шкільні ради у Львові та Кракові і крайові відділи. Ці світські установи повинні були забезпечувати адміністративний контроль над діяльністю навчальних закладів, призначення та звільнення персоналу, проведення урочистостей, відкриття та закриття шкіл, їх ремонт за необхідності. Вони організовували конференції вчителів та інспекторський нагляд за функціонуванням шкіл (Archiwum-1, k. 206).

Домініканські школи відповідали вимогам світської влади завдяки високому рівню вчительської кваліфікації, позитивній моральній поведінці та відповідності вимог наукового плану вимогам для публічних шкіл. Там були створені сприятливі умови для навчання дітей. Дирекція шкіл повинна була доповідати про зміни. Для діяльності навчальні заклади мали одержати дозвіл шкільної влади (Гуменяк, 2015, с. 15; Ступарик, Мацюк, 1995, с. 157).

Над школами домініканців було встановлено нагляд з боку вищих органів церковної влади. Митрополіча консисторія опікувалася школами: здійснювала видачу коштів у разі недостатнього самофінансування навчальних закладів, призначала вчителів із числа духовенства та вела облік статистичних даних. У шематизмі народних шкіл 1865 р. є дані про наявність 7 вчителів у львівській домініканській школі без урахування директора, існування парафіяльної школи у Костейові, тривіальної школи в Давидові (Szematyzm szkoł, 1865, s. 33).

Домініканська система навчання та виховання дітей виникла в Речі Посполитій до її поділів. Деякі прийоми навчання та виховання домініканців є нерозривними в історичному процесі, їхні принципи використовуються і в наш час (Данилюк, 2014, с. 4).

Домініканські школи склали свою навчальну програму на 4 роки для дітей. Там навчалися діти віком 8–14 років. Школи були приватними й утримувалися коштом конвентів ордену (Archiwum-1, k. 207).

У домініканській тривіальній школі в Давидові навчалася 67 дітей, з них 38 хлопців та 29 дівчат. Там учителював Себастьян Россек, якому платили 136 зол. ринських за місяць із наданням помешкання. У Кротошині вчитель Ян Белінський навчав 24 хлопців та 23 дівчат. У с. Гологури біля Підкаменя вчитель Ян Тверд

навчав 55 хлопців та 12 дівчат. У Львові також існувала домініканська школа, директором якої був священник Антоній Заак. Вона була найбільшою на території Східної Галичини й налічувала 105 учнів. Діяла й головна школа отців домініканців у Жовкві. Усього існувало 6 домініканських шкіл на території Львівської архидієцезії в 1865 р. за даними шематизмів (*Szematyzm szkół*, 1865, s. 34).

Монастир Золотого Потoku в міжвоєнний період утримував дві денні школи. Старанням пріора та місцевих осадників вони реорганізувалися у польські. У селі Скоморохи були організовані читальні (ЦДІАЛУ–2, арк. 2).

Не виключено, що підготовка дітей була розрахована на вступ учнів шкіл до ордену у майбутньому. Вони одержували початкову освіту та вивчали основи релігійних знань, німецьку, польську, українську (русинську) мови, правопис, арифметику, катехизис, розповідь невеликих історій, читання, біблійну історію та вчення. Діти походили з місця розташування монастиря та навколишніх населених пунктів, де були фільварки та парафії (Archiwum-1, k. 208).

У школах, особливо в інтернатах, вчителі піклувалися не лише про успішність учнів, а й про їхнє здоров'я. Домініканці відповідально ставилися до лікування хворих дітей, адже вони вважали здоров'я критерієм рівня їхнього розвитку. Досить ознайомитися зі справою учня Станіслава Саяна, який протягом цілого року (1930) досить рідко хворів і мав відмінний апетит. У справах учнів вказана кількість пропущених занять через хворобу. Відома лікарська довідка 6 червня 1931 р. доктора Россовського, у якій підкреслена неможливість відвідання занять учнем Яном Галкою через стан здоров'я (Archiwum-12, k. 153).

Навчання в домініканських школах було платним. За рік навчання за дитину витрати становили 30 зол. ринських. Батьки деяких із них, очевидно, вносили доплати. Дохід домініканської школи у Львові лише за рахунок коштів 3–4-их класів становив 136 зол. ринських 50 грошей щорічно (ЦДІАЛУ-1, арк. 2). З 1824 р. у Чорткові існувала перша публічна школа в монастирі домініканців, першим вчителем якої був Микола Левицький (Колодний, Яроцький, 2001, с. 335).

Учителів призначали з урахуванням подання кандидатів на цю посаду. У 1884 р. учителем львівської школи став Вавжинець Кремповський на період до візитації її шкільним округовим інспектором. Йому було призначено місячну зарплату. У разі негативної оцінки роботи округовим інспектором учителів звільняли з роботи. Іноді на тимчасову роботу брали вчителя-практиканта. Маріан Шнейдр мав за рік роботи одержати зарплату у розмірі 300 зол. ринських (ЦДІАЛУ-2, арк. 30).

У липні та серпні вчителі та учні мали канікули. Заняття в новіціаті скасовувалися у зв'язку з реколекціями та урочистостями. 25 лютого 1906 р. відбулася цілоденна реколекція в Бірках Домініканських. У хресні дні домініканці Львова організовували процесії у костели бернардинів та єзуїтів. На честь іменин організовувалися святі комунії (Archiwum-3, k. 130). У новіціаті у Львові в 1934 р. Зелені свята зустрічали процесією на чолі із провінціалом, отець Антонін виголосив промову, будівлю монастиря прикрасили зеленим гіллям (Archiwum-6, k. 5).

Двічі на рік, у лютому і травні учні здавали екзамени з предметів, що передбачалися курсом навчання. Для здачі іспитів скликали екзаменаційну комісію на чолі з директором школи або його заступником, складали протокол здачі та оцінювання екзаменів. Джерела не висвітлюють фактів відрахування дітей зі школи,

звідки можна зробити припущення про достатній рівень підготовки більшості учнів (ЦДІАЛУ-1, арк. 3).

У домініканських школах мали можливість навчатися учні некатолицьких конфесій. Можна припустити про зміну конфесії таких дітей до закінчення школи для полегшення адаптації в колективі (ЦДІАЛУ-1, арк. 9). Усього 2 % учнів домініканських шкіл походили зі спольтених українських родів. Серед прізвищ за 1853–1888 рр. знаходимо в архівних документах такі імена: Юзеф Станкевич, Владислав Макаревич, Мар'ян Стехович тощо. Серед учнів Жовківського інтернату був 1 % українців, що походили з родин римо-католицької інтелігенції (Archiwum-1, k. 225).

Вчительський персонал складався з директора школи, двох катехитів (один для римо-католицької, другий для греко-католицької молоді), у львівській домініканській школі працювало 9 учителів. У 1860–1870-х роках директором львівської школи був Ян Гатковський, який заразом викладав найважливіші предмети. Навчальне навантаження всіх учителів на тиждень дорівнювало 32 год. У школі відбувалася й підготовка органістів, навчальне навантаження дорівнювало 8 год на тиждень. Практиканти шкіл працювали безкоштовно (Archiwum-2, k. 24).

Дирекція шкіл складала статистичні дані успішності учнів. Станом на 1885 р. у другому півріччі оцінку «дуже добре» отримало 7 учнів із класу на 40 дітей, «добре» – 14, «достатньо» – 7, «середній рівень» – 8, «недостатній рівень» не мав жоден учень (Archiwum-1, k. 226).

На шкільних урочистостях на початку та наприкінці шкільного року відбувалося богослужіння, роздача нагород, співи з декламаціями та оголошення результатів конкурсів дитячої творчості. Вчителі мали доповідати про хворобу учнів директорові школи (Archiwum-1, k. 227).

Найнижча зарплата директора школи домініканців у Львові за 1872–1888 рр. в середньому становила 1 300 зол. ринських, катехети – 500 зол. ринських, учителя – 800 зол. ринських (мало бути щонайменше 2 вчителів), для помічників школи – 200 зол. ринських щороку, шкільного слуги – 60 зол. ринських. На науковій приладі витрачали 1 850 зол. ринських щорічно. Рада шкільна крайова дозволяла францисканцям призначати третього вчителя в домініканську школу у Львові. Видатки на школу у Львові налічували 4 000 зол. ринських, а шкільний податок у 1875 р. становив 120 золотих ринських. 16 листопада 1861 р. видано указ, згідно з яким із 5 квітня 1862 р. у домініканських школах науки релігії могли навчатися греко-католицькі парафіяни (Archiwum-1, k. 228).

Зарплата вчителів залежала від кількості годин та предмета викладання. За 1928 р. вчителі одержали гонорар 1 008 злотих. Найбільше отримав В. Урбан, викладач математики, 99 злотих за 9 год за вересень 1928 р., та вчителі іноземних мов – за 10 годин 110 злотих (Archiwum-4, k. 243).

Учителів призначали і з-поміж домініканців, і зі світських людей. Більшість була німцями та поляками, але траплялися й іноземного походження. Наприклад, Єнджей Ярош, будучи італійцем, викладав у тривіальній школі в Давидові. Колектив учителів, залежно від кількості дітей, сягав від 3 до 7 осіб, тому нечисленність могла компенсуватися лише освіченістю та наполегливістю працівників шкіл (ЦДІАЛУ-1, арк. 16).

Іноді скликали конференції вчителів домініканських шкіл, на яких розглядали питання внесення змін до шкільних програм, призначення чи звільнення вчителів, відкриття та закриття шкіл тощо. Кожен вчитель міг внести пропозиції щодо адміністративних питань (ЦДІАЛУ-1, арк. 24).

Для зменшення кількості незаможних дітей оголошували конкурси, де перевіряли знання учнів. Для участі в таких конкурсах діти повинні були мати метрики про шкільний вік, свідоцтво про достатню успішність, лікарське свідоцтво про стан здоров'я та щеплення від віспи, а також свідоцтво про майновий стан. У 1879 р. видано відозву про підвищення стипендії для переможців конкурсів з фундації Даміана Бжеського до розміру 150 злотих за рік. Створено також фонд Агенора Голуховського для виділення на це коштів (ЦДІАЛУ-1, арк. 16).

У школах вивчали музику як предмет, що готував учнів до літургійного співу. Магістр вибирав кліриків або братів, які мали розвинений музичний слух, для читання лекцій, гри на органі. Однак організованої системи навчання для органістів не виробили, тож вони готувалися в домашніх умовах, і за весь час існування цієї дисципліни ордену майже ніхто з них не виїжджав за кордон (Карес, 1998, s. 119).

Кращому сприянню інтеграції церковної музики допомогло створення хорових примонастирських капел. Спеціальну музичну освіту здобували в прикляшторних музичних бурсах у Львові, Борку Старому та Підкамені. У деяких монастирях таку освіту давали за умови продовження вчительської музичної роботи. Загалом навчання гри на органі тривало 4–7 років. Невипадково вміння музикантів мав оцінити сам пріор. У розрахункових книгах є інформація про плату за послуги органіста. За якістю роботи музичного інструмента ретельно стежили (Карес, 1998, s. 120).

Одним із завдань освітньої діяльності домініканського ордену було поповнення ордену за рахунок випускників навчальних закладів. Для припинення зниження кількості вступів до ордену після 1892 р. почався пошук способів набору нових кандидатів. Під час провінційного капітулу в Підкамені 1911 р. зібрані на ній дефінітори постановили заснувати інтернат для хлопців, які могли в подальшому вступити до ордену. Таким же закладом стала гімназія св. Яцека при кляшторі св. Трійці у Кракові. Важко сказати, наскільки ці заходи вплинули на кількість вступів до ордену, адже після незначного зростання кількість вступів знову знизилася. Вже у незалежній Польщі в 1918 р. влада провінції постановила утворити інтернат у Жовкві Львівського повіту, який мав бути осередком вступів до домініканського ордену (Voespflug, 1986, s. 40; Archiwum-12, k. 112).

Інтернат був платним закладом: щомісяця батьки вносили за навчання дітей 20 злотих, оплату здійснювали батьки. Вихованці інтернату мали суворий режим дня: в будні дні – пробудження о 7:00, до 7:30 – підготовка до навчального процесу, до 7:50 – прихід до школи, ополудні – обід та відпочинок, 17:00–18:00 – наука, 18:00 – богослужіння для інтернатівців, 19:20 – вечеря, до 20:30 – наука, 20:50 – початок сонного часу. В інтернат у Львові приймали тільки тих хлопців, які хотіли стати капеланами (Archiwum-9, k. 250).

У навчальних закладах домініканського ордену було введено клязтуру: за винятком богослужіння вранці від 8:00 до 11:30 браму студентату замикали. Для присутності на конвенті брати мали спитати дозволу магістра студентату і ввійти туди в товаристві іншого брата (Archiwum-5, k. 245).

У кожному класі інтернату в Жовкві навчалося 20–30 учнів. Перед вступом до новіціату після завершення 6-го класу інтернату треба було пройти 2 роки студій (семінарію), згодом як студії зараховували 4–6 класи інтернату чи гімназії. Відповідно до розпорядження Міністерства освіти після студій відбувалася здача державних іспитів. Семінарією керував пріор конвенту або префект чи віце-префект, яких вибирав провінціал у погодженні з провінційними зборами. Шкільний рік починався гімном «Прийшов Творець» та богослужінням, а завершувався богослужінням і гімном «Тобі, Господи» (Archiwum-7, k. 324).

В інтернатах існувала чотирибальна система оцінювання: «добре», «достатньо», «задовільно» й «незадовільно». У школах вона була більш всебічною, оскільки оцінювали не лише успіхи в навчанні, а й поведінку (Archiwum-13, k. 215). У семінарії діяло самообслуговування в плані гігієни та вживання їжі. Було заборонено двом семінаристам спати в одному ліжку й виручати один одного в роботі. Регламентувався повсякденний і святковий одяг, певна кількість білизни. Листуватися з родичами дозволяли два рази на тиждень, відвідувати протягом шкільного року в разі потреби й обов'язково на Святвечір та Різдво. Двічі на місяць родичі могли приходити до розмовниці, найчастіше в неділю чи свято. Семінаристи не мали права ходити по монастирі, перебувати в закритті та поза семінарією без дозволу префекта. Кошти для утримання студентів-теологів виплачували на 2/3 родичі, на 1/3 конвент отців домініканців (Archiwum-8, k. 216).

Плата за вступні екзамени до інтернату становила 40 злотих. Перед прийняттям до закладу дитина мала пройти обстеження в лікаря закладу або повіту. Доходи інтернату в Жовкві за 1928/1929 навчальний рік становили 9 722 злотих. Приймали туди осіб віком від 11 до 19 років. У 1923–1937 рр. на посаді префекта інтернату в Жовкві перебувало 358 осіб (Archiwum-11, k. 254).

Згідно зі статутами інтернату школа мала надати учням певний рівень культурного розвитку, готувати їх до участі у суспільному житті, підготувати до студій у ліцеях та вищих школах, університетах. Інтернати були призначені тільки для навчання поляків-католиків. Чотирирічний курс школи був поділений на вісім семестрів. Організація інтернату відповідала гімназійній: вчительський колектив і шкільний лікар становили педагогічну раду, яка ухвалювала рішення про прийняття нових учнів та видавала свідоцтва, оцінювала учнів. На вчителя лягала відповідальність за учнів (Archiwum-10, k. 132).

В інтернатах існували гігієнічні вимоги щодо білизни, постелі та одягу. Вчителі мали стежити за перебігом епідемій і в разі перевищення порогу захворювань оголосити карантин. Учням заборонялося входити в кімнати до хворих. Шкільні статuti містили положення про дезінфекцію приміщень (Archiwum-10, k. 133).

З 1829 р. у Львові працювали генеральні студії для всіх католицьких орденів Галичини: 2 роки вивчали філософію, 3 роки – теологію. На початку ХХ ст. домініканці заснували у Львові власні студії. Вони забезпечували рівень вищої освіти представників ордену до або після новіціату. Конституції домініканського ордену визначали студії як «форми аскези» через працю та проведення більшості часу наодинці. Студії формували релігійну свідомість (Колодний, Яроцький, 2001, с. 335).

Іноді на домініканські наукові студії набирали братів з інших орденів. У 1885/1886 та 1886/1887 академічних роках заняття домініканців відвідувало 3 францисканці

та 2 бернардини. У 1908/1909 академічному році навчалося 7 кармелітів босих (Miławicki, 2006, s. 45).

Генерал ордену о. Л. Тейслінг та о. Яцек ухвалили на проміжній капітулі рішення про завершення впровадження студій у провінції св. Яцека (1922 р.). Через брак кваліфікованих професорських кадрів студентів висилали до Франції та Бельгії. Провінція офіційно була позбавлена власних вищих студій до 1930 р., коли генерал о. Станіслав Гіллет іменував о. Афанасія Фіца лектором примаріушем. Візитація провінції генерала о. Гіллета в 1933 р. стала важливою подією для студій Польської провінції. Він проаналізував недоліки в плані навчання, звільнив з роботи не дуже видатних професорів (Mazur, 1986, s. 422).

Галицькі домініканці засновували студії в Королівстві Польському: у 1920-х роках були створені три кафедри в Люблінському університеті, у 1934 р. було прийнято рішення провінційної капітули побудувати в Служеві колегіум студій на західний зразок, який фінансувала провінція св. Яцека. У вересні 1936 р. Рада провінції іменувала о. Яцека Воронецького лектором примаріушем цих студій. Він передав новоствореній бібліотеці власну колекцію книг (Mazur, 1986, s. 423).

У міжвоєнний період серед домініканців у Львівській архидієцезії стало популярним наукове стажування за кордоном. Так, у 1919 р. один домініканець стажувався у Фрибурзі, а в наступних роках – по кілька у Фрибурзі, Римі та Єрусалимі. З 1933 р. налічувалося від 5 до 8 домініканців, які стажувалися за кордоном. Головним осередком здобуття освіти домініканцями за кордоном став університет Angelicum у Римі, нетеологічні дисципліни вони вивчали в державних університетах у Польщі. У 1938 р. студенти останнього року теології були зобов'язані вступити у Львівський університет для написання магістерської роботи (Niedziela, 2011, s. 154).

Отже, завданням освіти домініканців було формування релігійної свідомості в учнів та забезпечення зростання кількості прихильників і членів ордену. Достатній рівень знань у навчальних закладах ордену проповідників давав змогу також поповнити лави науковців. Частково на систему початкової освіти домініканців впливали вказівки світської та духовної влади. Якщо в австро-угорський період вони стосувалися лише адміністративних і міжконфесійних питань, то в Другій Речі Посполитій утраквізація шкіл вела до загострення національного питання в Східній Галичині. У навчальних закладах панував принцип рівності між учнями та вчителем, відбувалися виховні заходи етичного спрямування. Організаційні моменти в середніх навчальних закладах проводили за статутними нормами, а їхнім завданням було виховання учнів у душі моральної дисципліни. Загалом, досягненням науково-освітньої діяльності було становлення всебічно розвинутої особистості в навчальних закладах.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Гуменяк, А. Р. (2015). Основні аспекти освітньої діяльності домініканського ордену в Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Мандрівець*, 5(119), 14–18.

Данилюк, О. Я. (2014). *Римо-католицькі чернечі ордени: їх сутність і діяльність в українській історії та культурі*: [автореф. дис. ... канд. філософ. наук, Житомирський державний університет імені Івана Франка].

Дроздов, О. (2001, 4 травня). Домініканський собор чи домініканський музей? Про долю храму Пресвятої Євхаристії у Львові. *Поступ*, 4.

Жерноклеєв, О. С. (2014). *Третій чин. Миряни у католицьких чернечих спільнотах: нариси історії*. Івано-Франківськ: Фоліант.

Карпенко, О. (ред.). (2003). *Західно-Українська народна республіка 1918–1923. Документи і матеріали*: у 5 т., 2. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.

Колодний, А. М., Яроцький, П. Л. (ред.). (2001). *Історія релігій в Україні*: у 10 т. (Т. 4: Католицизм). Київ.

Плохій, С. (2016). *Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності* (Р. Клочко, пер. з англ.). Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля».

Стинська, В. В. (2007). Становлення і розвиток системи шкільництва в Галичині як історико-педагогічна проблема. В *Стинська, В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець ХХ ст.): монографія*. Івано-Франківськ, 6–51.

Ступарик, Б. М. (1994). *Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.)*. Івано-Франківськ.

Ступарик, Б. М., Мацюк, В. Д. (1995). *Ідея національної школи та національне виховання в педагогічній думці Галичини (1772–1939 рр.)*. Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік».

ЦДІАЛУ-1: Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 418 (Монастир домініканців, м. Львів. 1545–1939 рр.), оп. 1, спр. 828, 85 арк.

ЦДІАЛУ-2: ЦДІАЛ України, ф. 851 (Римо-католицький монастир домініканців та парафіяльний уряд при ньому в містечку Золотий Потік. 1609–1935 рр.), оп. 1, спр. 108, 2 арк.

Archiwum-1: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 182. Protokoł czynności szkoły głównej OO. Dominikanów we Lwowie, od 19.IX.1872 r. do 31.VIII.1888. 1872–1888 rr. 321 k.

Archiwum-2: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 293. Wykaz nauczycieli gimnazjalnych i poborów, wypłacanych im za nauczanie prywatne kleryków klasztoru Bożego Ciała we Lwowie w latach 1927–1930. 1927–1930 rr. 33 k.

Archiwum-3: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 398. Kronika nowiciatu lwowskiego. Tom V. 1923–1928 rr. 299 k.

Archiwum-4: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 399. «Kronika studentatu lwowskiego. Tom VI. 1928–1930 włącznie». 1928–1930 rr. 342 k.

Archiwum-5: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 401. Kronika Studentatu Kolegium OO. Dominikanów we Lwowie z lat 1937–1939 rr. 1937–1939 rr. 321 k.

Archiwum-6: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. Lw. 697. Kilka wspomnień z wakacji r. 1934 lwowskiego studentatu OO. Dominikanów. 1934 r. 8 k.

Archiwum-7: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 20. Kronika internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1929–1938 rr. 425 k.

Archiwum-8: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 21. Spis Prefektów i Wychowanków Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi od r. 1933 – do r. 1938 oraz we Lwowie 1938–1940. 1933–1940 rr. 282 k.

Archiwum-9: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 23. Dziennik Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi i Lwowie. 1932–1938 rr. 364 k.

Archiwum-10: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 25. Księga personalna tom I Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi, 1930–1934 rr. 296 k.

Archiwum-11: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 26. Księga personalna tom II Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1934–1937 rr. 300 k.

Archiwum-12: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 101. Internat OO. Dominikanów w Żółkwi. Korespondencja z Urzędem Prowincjalnym i Władzami Państwowymi. 1921–1934 rr. 212 k.

Archiwum-13: Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 105. Domowa książka meldunkowa Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1935–1938 rr. 304 k.

Boespflug, F.-D. (1986). *Życie zakonne Braci Kaznodziejów. Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 35–62.

Hinnebusch, W. A. (1986). *Dominikanie – krótki zarys dziejów Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 83–268.

Kapeć, W. (1998). *Organy i organiści w polskich klasztorach dominikańskich od XIII do XX w.* Lublin; Warszawa: Kuria Polskiej Prowincji Dominikanów.

Mazur, Z. (1986). *Udział ojca Jaceka Woronieckiego w reformie polskiej prowincji dominikanów (1909–1945). Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 417–424.

Miławicki, M. (2006). *Studia zakonne w dominikańskim klasztorze Bożego Ciała we Lwowie. Przyczynek do dziejów kultury duchowieństwa lwowskiego*. В В. Гаюк, О. Гринів, Я. Дашкевич, Л. Моравська, І. Паславський, О. Сидір (ред. кол.), *Львів (1256–2006): Церква і суспільство. Статті й матеріали*. Львів: Видавництво Львівського музею історії релігії «Логос», 39–50.

Niedzielia, M. L. (red.). (2011). *Proba biografii Jacka Woronieckiego OP i jego wyznania*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium, 2011.

Nowak, J. T. (2007). *Skarby krakowskich klasztorów. Zbiory OO. Dominikanów: 750 rocznica śmierci Jacka Odrowąza*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, 52 s.

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913. (1913). Lwów: Nakładem C. K. Namieśnictwa.

Szematyzm szkół ludowych zostających pod nadzorem lwowskiego konsystorza metropolitalnego obrządku łacinskiego na rok 1865. (1865). Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolinskich.

REFERENCES

Humeniak, A. R. (2015). Osnovni aspekty osvittioji dijalnosti dominikanskoho ordenu v Halychyni u druhij polovyni XIX – na pochatku XX stolittia. *Mandrivets*, 5(119), 14–18.

Danyliuk, O. Ja. (2014). *Rymo-katolytski chernechi ordeny: jikh sutnist i dijalnist w ukrajinskij istoriji ta kulturi*: [avtoref. dys. ... kand. filosof. nauk. Zhytomyrskij derzhavnyj universytet imeni Ivana Franka], 18 (in Ukrainian).

Drozdow, O. (2001, Traven 4). Dominikanskyj sobor chy dominikanskyj muzej? Pro doliu khramu Preswiatoji Jewkharystiji u Lwowi *Postup*, 4 (in Ukrainian).

Zhernokleiew, O. S. (2014) *Tretij chyn. Myriany u katolytskykh chernechykh spilnotakh: narysy istoriji*. Iwano-Frankiwsk: Foliant (in Ukrainian).

Karpenko, O. (red.). (2003). *Zakhidno-Ukrajinska narodna respublika 1918–1923. Dokumenty i materialy*: u 5 t., 2. Iwano-Frankiwsk: Lileja-NV (in Ukrainian).

Kolodnyj, A. M., Jarotskyj, P. L. (red.). (2001). *Istorija religij w Ukraini*: u 10 t. (T. 4: Katolytsyzm). Kyiv (in Ukrainian).

Plokhij, S. (2016). *Brama Jewropy. Istorija Ukrainy wid skifskych wojen do nezalezhnosti* (R. Klochko. per. z anh.). Kharkiw: Knyzhkowyj Klub «Klub simejnoho dozwillia» (in Ukrainian).

Stynska, W. W. (2007) Stanowlennia i rozwytok systemy shkilnytstva w Halychyni jak istoriko-pedahohichna problema In *Stynska W. W., Systema shkilnytstva w Halychyni (kinets XX st.): monohrafija*. Iwano-Frankiwsk, 6–51 (in Ukrainian).

Stuparyk, B. M. (1994). *Shkilnytstvo Halychyny (1772–1939 rr.)*. Iwano-Frankiwsk (in Ukrainian).

Stuparyk, B. M., Matsiuk, W. D. (1995). *Ideja natsionalnoji shkoly ta natsionalne vykhovannia w pedahohichnij dumtsi Halychyny (1772–1939 rr.)*. Kolomyja: Wydawnycho-polihrafichne towarystwo «Wik» (in Ukrainian).

Tsentralnyj derzhavnyj istorychnyj arkhiv Ukrainy, m. Lviv, f. 418 (Monastyr dominikantsiv, m. Lviv. 1545–1939 rr.), op. 1, spr. 828, 85 ark. (in Ukrainian).

Tsentralnyj derzhavnyj istorychnyj arkhiv Ukrainy, m. Lviv, f. 851 (Rymo-katolytskyj monastyr dominikantsiv ta parafijalnyj uriad pry niomu v mistechku Zolotyj Potik. 1609–1935 rr.), op. 1, spr. 108, 2 ark. (in Ukrainian).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 182. Protokoł czynności szkoły głównej OO. Dominikanów we Lwowie, od 19.IX.1872 r. do 31.VIII.1888. 1872–1888 rr. 321 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanow we Lwowie. Lw. 293. Wykaz nauczycieli gimnazjalnych i

poborów, wypłacanych im za nauczanie prywatne kleryków klasztoru Bożego Ciała we Lwowie w latach 1927–1930. 1927–1930 rr. 33 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. Lw. 398. Kronika nowiciatu lwowskiego. Tom V. 1923–1928 rr. 299 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. Lw. 399. «Kronika studentatu lwowskiego. Tom VI. 1928–1930 włącznie». 1928–1930 rr. 342 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. Lw. 401. Kronika Studentatu Kolegium OO. Dominikanów we Lwowie z lat 1937–1939 rr. 1937–1939 rr. 321 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor Bożego Ciała OO. Dominikanów we Lwowie. Lw. 697. Kilka wspomnień z wakacji r. 1934 lwowskiego studentatu OO. Dominikanów. 1934 r. 8 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 20. Kronika internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1929–1938 rr. 425 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 21. Spis Prefektów i Wychowanków Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi od r. 1933 – do r. 1938 oraz we Lwowie 1938–1940. 1933–1940 rr. 282 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 23. Dziennik Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi i Lwowie. 1932–1938 rr. 364 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 25. Księga personalna tom I Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi, 1930–1934 rr. 296 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 26. Księga personalna tom II Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1934–1937 rr. 300 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 101. Internat OO. Dominikanów w Żółkwi. Korespondencja z Urzędem Prowincjalnym i Władzami Państwowymi. 1921–1934 rr. 212 k. (in Polish).

Archiwum Polskiej Prowincji OO. Dominikanów w Krakowie. Klasztor OO. Dominikanów w Żółkwi. Ż 105. Domowa książka meldunkowa Internatu OO. Dominikanów w Żółkwi. 1935–1938 rr. 304 k. (in Polish).

Boespflug, F.-D. (1986). Życie zakonne Braci Kaznodziejów. *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 35–62 (in Polish).

Hinnebusch, W. A. (1986). Dominikanie – krótki zarys dziejów *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 83–268 (in Polish).

Kapeć, W. (1998). *Organy i organiści w polskich klasztorach dominikańskich od XIII do XX w.* Lublin; Warszawa: Kuria Polskiej Prowincji Dominikanów (in Polish).

Mazur, Z. (1986). Udział ojca Jaceka Woronieckiego w reformie polskiej prowincji dominikanów (1909–1945). *Dominikanie: Szkice z dziejów zakonu*. Poznań: W drodze, 417–424 (in Polish).

Miławicki, M. (2006). Studia zakonne w dominikańskim klasztorze Bożego Ciała we Lwowie. Przyniek do dziejów kultury duchowieństwa lwowskiego. In W. Hajuk, O. Hryniv, Ja. Dashkewych, L. Moravska, I. Paslavskij, O. Sydir (EB), *Lviv (1256–2006): Tserkva i suspilstvo: Statti j materialy* Lviv: Wydawnictwo Lvivskoho muzeju istoriji religiji «Lohos», 39–50 (in Polish).

Niedzielia, M. L. (red.). (2011). *Proba biografii Jacka Woronieckiego OP i jego wyznania*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium (in Polish).

Nowak, J. T. (2007). *Skarby krakowskich klasztorów. Zbiory oo. Dominikanów: 750 rocznica śmierci Jacka Odrowąża*. Kraków: Muzeum Historyczne Miasta Krakowa (in Polish).

Szematyzm Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1913. (1913). Lwów: Nakładem C.K. Namieśnictwa (in Polish).

Szematyzm szkół ludowych zostających pod nadzorem lwowskiego konsystorza metropolitalnego obrządku łacinskiego na rok 1865. Lwów: Drukarnia Zakładu Narodowego im. Ossolinskich (in Polish).

Andrii HUMENIAK

PhD (History)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8076-9498>

e-mail: andriihumeniak@gmail.com

EDUCATIONAL ACTIVITY OF DOMINICAN ORDER IN LVIV ARCHDIOCESAN OF ROMAN-CATHOLIC CHURCH IN SECOND PART OF XIX – MIDDLE 40TH YEARS OF XX CENTURIES

Educational activity of Dominican Order in Lviv archdiocesan of Roman-Catholic Church in second part of XIX – middle 40th years of XX centuries was searched. Possibilities of this direct of monastic Order functions from demographical aspect were determined. Dependence of dominicans' education state and secular power position were conducted. Secular organizations' activity of Order's educational institutions was analysed and conformity requirement of secular power of Dominicans' schools was emphasized. Comparative analysis of Order's educational institutions position in Austrian-Hungarian monarchy, Western-Ukrainian National Republic and Second Rich Pospolyta was made. Educational activity of Order's members control from the side of higher bodies of church power was elucidated. Dominican system of children teaching and education was searched. Statistical analysis of Order's schools was made and number of their pupils was determined. Educational program and schedule of educational institutions work was elucidated. Separate aspects of pupils' everyday life were searched. Possibility of non-Catholic children studying in Dominican educational institutions was detected. Information about pupils' success was analysed. Possibilities of teacher collective of educational institutions work were elucidated. Studying of music art in Dominican schools was analysed. Success level of monastic Order's educational activity was elucidated. Presence of Dominicans' spiritual life elements in pupils' everyday life was fixed. Activity of general studies as higher spiritual education of Dominican Order was analysed. Possibilities of scientific-educational internship of monks abroad were fixed.

Keywords: Dominican Order, Lviv archdiocesan, educational activity, primary educational institutions, boarding school, studentat, general studies.